

З історії українського театру на Покутті в 1918-1919 рр.

Іван МОНОЛАТІЙ

Опинившись у складній морально-психологічній та політичній ситуації українсько-польського протистояння 1918-1919 рр., актори українських театрів революційної доби сміливо й недвозначно заявили про свою громадську та художню позицію [1]. Життя поставило покутсько-гуцульський театр, схильний до соціально-викривального відображення дійсності перед необхідністю нових мистецьких пошуків [2].

Аналізуючи місце і роль творчої меншості, громадський та мистецький критик І. Чупрей підкреслював, що "війна примусила заскорузли мозки до гімнастики, до думання. І наша інтелігенція зачинає пізнавати, що робота з якої нікому користи, не є властивою роботою. І тому вона кинулася до справдішньої роботи" [3]. Такою справжньою працею стало відродження українського театрального життя Галичини.

Культурна атмосфера тяжких повоєнних років наповнилася свіжим повітрям театральних проєктів коломийського народного театру ім. Івана Тобілевича (далі - КНТІТ). "Під такою назвою завязалося дня 24 падолиста товариство, яке поставило собі завдання утворити на нашому Покутті вогнище драматичного мистецтва і згуртувати у своєму нутрі всі інтелігентні сили, яким мистецтво миле і дороге" [4]. У грудні 1918 р. глядачі насолоджувалися "Наталкою-Полтавкою", "Мартином Борулею", а від січня наступного року – "Чумаками", "Нещасливим коханням" та "Ой, не ходи Грицю, та й на вечорниці...". Тогочасні джерела, проте, підкреслювали, що "на сором місцевим впливовим чинникам інституція так великої культурної й народньо-освідомляючої ваги [...] досі крім слів похвали не одержала ні грошевої підмоги, ні просторої салі. Се факт, який на самосвідомість місцевої влади кидає тінь" [5].

Незважаючи на всі труднощі військового стану, літературно-наукова секція КНТІТ влаштовувала низку популярних викладів з історії та теорії української драми. Перший такий відчит – "Мистецтва взагалі а поезія" театрознавця М. Роздольського відбувся у лютому 1919 р. Інша, вокальна секція, імена котрої не вдається встановити, готувала святочні програми на честь І. Франка, М. Лисенка, та, звичайно, Т. Шевченка [6]. Поодинокий дописувач, який заховався під псевдонімом А. Степовий, був переконаний, що "театр стає душею громадянства і в глухонімий запліснівий город вливає якусь живу і молоду думку". Покутські театрали, як свідчать пресові джерела, зверталися до творчих здібностей інтелігенції, саме тих, "які почувають у собі артистичну жилку і можуть з успіхом працювати для ріднього мистецтва". Стверджуючи необхідність зміни у відношенні українського суспільства до ролі театру саме у цей, перехідний військовий час, відомий літературознавець, перекладач і драматург Д. Николишин пояснював: "розколихане море всенародніх страстей починає поволи стихати. Старі вартости повалилися, нові займають їх місце" [7].

"Тато на заручинах", "Жартівниця", "Соколики", "Розумний і дурень" – ось далеко не повний репертуар театру з початком 1919 р.

Характерним явищем того часу було й те, що відновивши діяльність

українського театру, покутяни заходилися довкола реорганізації, після довгих років лихоліття, співочого товариства "Коломийський Боян". Починаючи від лютого відбувалися сходи співаків на перші проби хору [8].

Театральне життя в час української державності на Покутті було яскравим доказом життєствердності національної культури у містах та містечках ЗоУНР. "Ця на Ібзенівську манер закроена, на покутський ґрунт переціплена драма ставить значні вимоги до акторів", - писав критик про постановку драми Д. Николишина "Розладдя" у березні [9]. В репертуарі коломийського театру серед оригінальних видань потрібно виокремити переробку п'єси Марка Твена, комедію "Про чоловіка, що редагував "Хлібороба"" та комедію Г. Цеглинського "Тато на заручинах". Знавці підкреслювали, що завдяки енергії і праці режисера, "актори починають ще раз більше освоюватися зі сценою, міміка і ґестика з кожним разом стають різноманітніші, живообразніші та виразливіші, а не шабльовані, як раніше"[10].

Продовжуючи традицію Шевченкових днів, 15-16 березня, на пам'ятку 58 роковин з дня смерті ґенія, заходом українців гуцульського містечка Косів, у приміщенні театру відбувся урочистий концерт. А в самому театрі з успіхом пройшли вистави "з народного життя" – "На сіножаті" й "На першій гулі" за творами Л. Яновської та С. Васильченка [11].

Налагоджуючи мистецькі контакти з іншими регіональними театрами ЗоУНР, покутські театрали, вдруге за останні роки, 25 березня приймали чернівецький український театр. На думку глядацької аудиторії, вистава "Воскресеня" за творами Л. Толстого, показала непогані успіхи буковинців, а коломияни бажали побачити ще раз згадану виставу й інші постановки чернівецького театру [12]. Вже у травні актори запропонували населенню Покуття й Гуцульщини виставу "Запорожець за Дунаєм", оперу М. Аркаса "Катерина" і комедію Івана Тобілевича "Паливода". Критики відзначаючи добру гру акторів, зазначали, що спів і хори були затихі й нерішучі.

Діяльність покутського театру була позначена не лише постановками для місцевого населення та гостей. У березні 1919 р. актори готували виставу М. Кропивницького "Вій" – найбільший твір в тогочасній українській літературі, проникнутий національним духом – для гастролювання Галичиною. Українська преса відразу ж підхопила почин театралів і, рекламуючи добрі здобутки, писала: "[...] тут і київські бурсаки, і козацтво і селянство, і жіноцтво, і світ вірувань українського народу – усе поверхово, а зручно й барвисто, хоч іноді й карикатурно виведене [...]" [13].

Поодиноким місцем, де насамперед можна було чогось навчитися корисного, а рівночасно вести диспут на теми політичного, культурного і громадського устрою Покуття в системі ЗоУНР, стало культурологічне товариство "Молода громада" [14]. До цього своєрідного мистецького клубу належало яких 70 осіб, переважно з числа високошкільної молоді, викладачів народних шкіл і ґімназій, акторів українського театру. За оцінками їхніх опонентів, їх було "як на кількість коломийської інтеліґенції надто мало". Та все ж, до молодогромадівців "приходили гості з Наддніпрянщини, місії чужих держав і народів питаючи і шукаючи в українських патріотах співрозмовників". Стараннями товариства та акторів театру 30 березня у приміщенні шадничої каси за участю військової оркестри окружної військової команди відбулося Шевченківське свято. Присутні козаки-стрільці, робітники і селяни подивлялися фрагмент опери М. Бобикевича "Страсний четвер", декламації О. Карашкевича та спів хору під орудою Г.

Колцуняка. Пресові видання зазначали, що "[...] таких свят здалося більше, бо й заслужених людей в нас чимало, яких теж не годиться забувати" [15].

Таким чином:

1. Національна інформаційна інфраструктура значно збагатилася в роки Визвольних змагань галицьких українців 1918-1919 рр. У Коломії побачили світ "Покутський вісник", "Січковий голос", "Громадський голос", "Новини". Аналогічні видання (різні за профілем і тематикою) з'являлися у таких провінційних містечках Покутського краю як Городенка, Снятин, Надвірна, Отинія, Заболотів та ін. В час, коли йшлося про негайне забезпечення фронту людськими та матеріальними ресурсами, спостерігаємо вражаючий ужинок: діяльність у регіоні в умовах українсько-польської війни театрів і самодіяльних гуртків, самостійний розвиток українського шкільництва, видавничої справи, створення єдиного фронту задля досягнення консолідації усіх національно заангажованих політичних сил;

2. На сторінках пресових видань ЗУНР /ЗоУНР/ спостерігаємо відображення шляхів становлення українського театру на Покутті. Преса досліджуваної доби є чи не єдиним інформаційним джерелом з історії театрального руху в Галичині, а тому повідомлення часописів мають подвійне значення: як історичних джерел, так і носіїв громадсько-політичних настроїв тієї промовистої доби. Інформація преси ЗУНР про театр на Покутті відкривають широчезний пласт проблем становлення елементів національної культури за часів Української революції;

3. Зрозуміло, що для написання всеосяжної і достовірної хроніки українського театрального руху на Покутті потрібно подолати найголовніший бар'єр - репрезентацію інформації та її осмислення як єдиного документально-інформаційного циклу. Реконструкція елементів українського театрального поступу 1918-1919 рр. створюватиме цілісну систему етно-культурного поступу галицьких українців, доповнюватиме етнологію.

Посилання:

1. Історія України / Кер. авт. кол. Ю. Зайцев. – Львів, 1996. – С. 241, 251
2. Голубець М. Завдання наших днів // Покутський вісник [Коломия]. – 1919. – 13 лют.
3. Чупрей І. Народний театр ім. Тобилевича в Коломії // Січковий голос [Коломия]. – 1919. – 12 січ.
4. Чечель Н. Українське театральне відродження. – К., 1993. – С. 23
5. Січковий голос. – 1919. – 12 січ.
6. Степовий А. Із "Народнього театру ім. Ів. Тобилевича" // Покутський вісник. – 1919. – 2 лют.
7. Николишин Дм. Народній театр ім. Тобилевича в Коломії // Покутський вісник. – 1918. – 22 груд.; Його ж. Із театральної салі // Покутський вісник. – 1919. – 23 лют.
8. Відновлення діяльності співочого товариства "Боян" // Покутський вісник. – 1919. – 27 лют.
9. Розладде // Покутський вісник. – 1919. – 13 бер.; Театр // Новини [Коломия]. – 1919. – 15 бер.; В. З Коломії // Новини. – 1919. – 18 бер.
10. Там само
11. Там само
12. Культурно-просвітне життя Покуття // Новини. – 1919. – 26 бер.
13. Укр. черновицький театр під управою Онуфрака // Покутський вісник. – 1919. – 8 трав.; К. З., Юрбин. Культурно-просвітне життя Покуття // Новини. – 1919. – 29 бер.
14. Дутчак А. Товариське життя в Коломії // Покутський вісник. – 1919. – 20 квіт.

15.Старанням тов. "Молода громада" в Коломиї // Покутський вісник. – 1919. – 30 бер.; Шевченківське свято // Покутський вісник. – 1919. – 3 квіт.; Новини. – 1919. – Ч. 18 (квітень), ксерокопія.